

ЛІСОВІ СМУГИ УКРАЇНСЬКОГО ПРИАЗОВ'Я, ЯК МІСЦЯ ГНІЗДУВАННЯ ПТАХІВ

Аюбова Е.М.

Таврійський агротехнологічний університет

Тривалий час в Українському Приазов'ї домінували степові біоценози, які були розмежовані заплавами невеликих річок з лучною та слабко розвинутою деревно-чагарниковою рослинністю. Остання була представлена вербами, тополями та заростями степових чагарників (терен, степовий мигдаль, карагана тощо). Під час революції, громадянської та Великої Вітчизняної воєн більшість з деревно-чагарникових насаджень було знищено. Але цей процес розпочався ще раніше і особливо був помітним після скасування кріпацтва у 1861 р. Після цього почалося інтенсивне перетворення степових земель на агроценози. Практично до початку ХХ ст. всі придатні для землеробства угіддя були освоєні. У посушливому районі, яким є Приазов'я, дуже скоро розпочалися сильні вітрові бурі, які призвели до скорочення урожайності сільськогосподарських культур, що викликало необхідність запровадження протиерозійних заходів. Такими були створення штучних лісових насаджень у вигляді невеликих лісків та лісосмуг, хоча ще в кінці ХVІІІ на початку ХІХ століть, за ініціативою передових поміщиків, почалося лісорозведення на півдні України та організація перших лісництв. З цього часу і пізніше у степових районах поширюються роботи по полезахисному лісорозведенню та облісненню пісків, створенню лісів господарського значення, зелених зон навколо міст та промислових центрів, вздовж берегів рік, каналів і водосховищ. Було намічено за короткий час закласти не менше 2,5 мільйонів гектарів захисних лісових насаджень в колгоспах та біля 2,5 мільйонів гектарів посівів і посадок державних лісів. Треба сказати, що більшість з цих планів було виконано, що змінило загальний вигляд степової зони. Зараз майже на 80% всієї території степової зони України (без АР Крим) займають агроландшафти. Натомість ліси та інші лісонасадження мають площу лише 512,3 тис. га або 2,6%. Незважаючи на такий незначний відсоток, останні мають значне поширення і майже рівномірно розділяють агроландшафти на окремі поля.

Враховуючи те, що штучні лісонасадження існують у Приазов'ї понад 200 років, вони спричинили великий вплив на орнітофауну регіону, оскільки стали екологічними руслунами для багатьох лісових видів, а також місцями їх гніздування та перебування під час міграцій або зимівлі.

У 60-і роки ХХ ст., коли більшість насаджених після війни дерев були невисокими, дуже рідкісними у Степу були грак (*Corvus frugilegus* L.) та крук (*C. corax* L.). Зараз перший вид на території Північного Приазов'я є одним із найчисельніших видів, який створює значний негативний вплив на сільськогосподарські культури. У регіоні наших досліджень колонії граків трапляються досить часто, а їх зимуючі зграї нараховують десятки тисяч особин. Місцеві птахи є перелітними, оскільки за даними кільцювання мелітопольських орнітологів, взимку на зміну їм прилітають граки з центральних областей Росії. Також зросла чисельність крука, сороки, сойки.

У лісосмугах та штучних лісонасадженнях Українського Приазов'я нами було встановлено випадки гніздування 55 видів. Серед них із рядів Лелекоподібні – 3, Гусеподібні – 2, Соколоподібні – 6, Куроподібні – 2, Голубоподібні – 3, Совоподібні – 2, Ракшеподібні – 2, Дятлоподібні – 3,

Горобині – 32 видів. Окрім того, під час міграції та зимівлі можна

зустріти таких птахів, які у регіоні наших досліджень зазвичай не гніздяться. Це такі: дятли сивий (*Picus canus* L.) та середній (*P. medius* L.), підкоришник (*Certhia familiaris* L.), горихівка (*Nucifraga caryocatactes* L.), сорокопуд сірий (*Lanius excubitor* L.), синиці чубата (*Parus cristatus* L.) та довгохвоста (*P. palustris* L.), волове очко (*Troglodytes troglodytes* L.) та інші.

У 80-и роки на території Степової зони України лише під час міграції можна було зустріти звичайну горихвістку (*Phoenicurus phoenicurus* L.). Але після 1980 року вона стала гніздовим видом нашого регіону. Зокрема, у парку міста Мелітополь навесні 1981 року було виявлено 2 гнізда з яйцями. Зараз відмічається зростання чисельності цього виду, а також чорної горихвістки (*Ph. ochruros* Gm.). Також на протязі 2010 року на території Степової зони спостерігалось зростання чисельності синиці довгохвостої, яка не гніздилася під час гніздового періоду.

Таким чином, упродовж другої половини ХХ ст. відбулися суттєві зміни в орнітофауні Українського Приазов'я, викликані створенням великої кількості штучних лісонасаджень. Вони сприяли скороченню площі угідь, придатних для представників степової фауни, і проникненню лісових видів далеко у Степову зону.

ПРІСНОВОДНІ МОЛЮСКИ РІЧКИ ВОРСКЛИ ОКОЛИЦЬ

М. КОБЕЛЯКИ

Безнос О.О., Закалюжний В.М.

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

Інтерес до вивчення прісноводних молюсків зростає з кожним роком. Зоологи, палеонтологи, гідробіологи вивчають їх у межах своєї спеціальності для вирішення теоретичних і практичних питань [1,2,3,4,5,6].

Значення молюсків дуже велике, вони є джерелом сировини для промисловості, з них добувають перли, черепашки і м'ясо в подрібненому стані додають у їжу домашнім тваринам, птахам і диким звірам. Фільтруючи через свій зябровий апарат воду, молюски змінюють середовище існування, очищуючи його. Вони поїдаються рибами. Ряд водних молюсків становить загрозу домашнім та культивованим диким тваринам як переносники паразитів. Деякі молюски слугують проміжними хазяїнами черв'як, які є небезпечними для людини [2,3,4,5,6].

Враховуючи практичне значення молюсків у водних екосистемах і житті людини, особливу увагу ми приділяли дослідженню видового складу та класифікації молюсків місцевих водойм, зокрема р. Ворскла в околицях м. Кобеляки.

Вивчення родин Sphaeriidae та Unionidae, дало змогу виявити шкідливий антропогенний вплив на фауну молюсків, який спричинює суттєві зміни в їх якісному та кількісному складі, рівень забрудненості р. Ворскла, оскільки представники цих родин є потужними біофільтраторами, завдяки яким здійснюється очищення природних вод.

Збір малакофауни здійснювали двома способами: ручний побережний збір конхіліофауни та за допомогою водного сачка від урізу води до глибини 1,5 м. Визначення проводили з використанням публікацій Анисратенко В.В. [2], Жадіна В.І. [4], Стадніченко А.П. [5,6].

На основі узагальнення літературних даних та власних спостере-